

Magyar nyelv és irodalom.

Mécs László: A kirándulás elmaradt.

III. osztály.

Oravázlat.

I. Számonkérés.

Az utalvány. (Polgári ügyirat.)

II. Ráhangelés.

Mécs László a cseh uralom idejében az elnyomott magyarság bátor harcosa volt.

III. Célkitűzés.

Hazafias érzelmek kifejezése egy elmaradt iskolai kirándulással kapcsolatban.

IV. Tárgyalás.

1. A költemény bemutatása.

2. A költemény szerkezete az író hazafias érzelmeinek kiemelésével.

3. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés a szerkezeti tagoltság szerint:

a) A gyerekek megálmoldták a kirándulás szépségeit (1—13. sorpár).

b) A majális eső miatt elmaradt (14—21. sorpár).

c) A nagyok is készültek egy szebb jövőbe, de egy viharsövény elállta útjukat (22—28. sorpár).

4. A költemény előadásmódja, stílusa, ríme.

V. Összefoglalás.

Tanítás.

I. Számonkérés.

Mi a mi leckénk. G? (Az utalvány.) Mi az utalvány? (Olyan polgári ügyirat, melyben az aláíró pénzt vagy egyéb dolgot adat ki a sajátjából megnevezett személynek.) Még egyszer, S! (—). Te is, L! (—). Hadd lássam írásbeli munkáitokat! [A feladatok megtekintése.] Miről írt K? (Csináltattam egy könyvszekrényt, s az asztalosmesternek utalványt adtam, hogy banki betéteimből vegye fel a könyvszekrény árát.) Hallgassuk meg K. utalványát!

Utalvány

A Nemezeti Hitelintézet Rt.
tekintetes Igazgatóságának

Szeged.

Tisztelettel kérem, hogy Varga Pál asztalosmester úrnak betétemből 650 P-t, azaz Hatszázötven pengőt kifizetni szíveskedjék.

Szeged, 1944. március 20-án.

Tisztelettel:
Kovács József.

Megtaláljuk-e ebben az utalvány kellékeit? (Megtaláljuk; ezek: az átutalási teljesítő pénzüintézet megnevezése; ki részére utaltatok pénzt; az összeg megnevezése számmal és betűvel; keltezés; aláírás.) Lehetne-e valamelyik kelléket elhagyni? (Nem lehet...)

Miről szól B. utalványa? (Szatymazi szőlőmben levő vinctelléremet utasítom, hogy adja ki egy vendéglősnek az 530 literes hordó rizlinget.) Olvasd fel!

Kedves János Bácsi!

Szíveskedjék e sorok átadójának, Vida Bálint szegedi vendéglősnek az 530 literes hordó rizlinget kiadni.

Szeged, 1944. márc. 20.

Fodor József.

Ismertesd a kellékeit! (—).

Mi a tárgya L. utalványának? (Vettem egy kerékpárt, s banki betétemből fizettettem ki az árát.) Miről szól H. munkája? (Csináltattam egy baromfiólat, s a mesternek banki betétemből utaltatom ki a pénzét.) Miről írtál, R? (Tanyámból egy pár választási malacot adatok át egy vevőnek.) D! (Raktáramból 5 q nemesített búzavetőmagot utaltatok ki.) Halljuk ezt!

Kérem Gazdag István urat, szíveskedjék Palotai Gyula állatorvos úrnak 5 q, azaz öt mázsa nemesített búzavetőmagot raktáramból kiadni.

Szeged, 1944. márc. 20.

Farkas József.

Sorold el a kellékeit! (—).

Mi az utalvány H? (—). Melyek a kellékei, L? (—). Mit kell tudnunk az utalványról, B? (—). Még egyszer, S! (—).

Most térjünk át egy rendkívül lélekemelő munkára!

II. Ráhangolás.

Ez a kép [képszemléltetés] egy ma élő nagy költőnket, Mécs Lászlót ábrázolja. Mécs László premontrei szerzetes, felvidéki plébános, a latorcavölgyi Királyhalmec község papja [szemléltetés a térképen]. Ismételjük meg a község nevét! (Az osztály: Királyhalmec.) Mécs László a cseh uralom idejében az elnyomott magyarság bátor harcosa volt: szavaló körútjain hitet öntött a kételkedőkbe, reményt a csüggedőkbe, bátorságot a félénkekbe. Pozsonytól Ungvárig lelkesen szavalták költeményeit, erősítve a rabságban sínylődő magyarság nemzeti érzé-

sét. Még külföldön is, különösen franciaországi szavalóköri-
jaival és verseinek francia fordításban való megjelenésével
nagy nevet szerzett magának. A cseh hatóságok nem jó szem-
mel nézték működését, de a külföldön is népszerű költőt nem
merték brutális rendszabályokkal elnémitani. Egy alkalommal
kiutasítással fenyegették meg. Erre egy bátorhangú költemény-
ben többek között így írt: „Izenetet küldtek a suttogó postán.
Prágából nagy utat tett meg, amíg körbe eljött a hír hozzám,
hogy csak tűrt vendége vagyok én e földnek, költözzek ki Pest-
re vagy Rodostóba, csak menjek a fenébe. Én menjek el innen?
Én ide nem jöttem! ...Nem megyek sehová, semmi
Rodostóba, mert Rodostó-éltem volna nekem Pesten.”

Mire vonatkozik ez a Rodostó-hasonlat? S! (II. Rákóczi Fe-
renc a törökországi Rodostóba bujdosott...) Hogyan vonatkoz-
tatja Mécs László saját magára ezt a hasonlatot? H! (Nem
hagyja el a Felvidéket, mert ő nem jött oda, mint a csehek,
hanem mindig ott volt. Neki Pest ugyanaz lenne, mint Rákó-
czinak Rodostó...) A szülőföldre való hűséges ragaszkodás a
hazaszeetet alapja. Ezért van az, hogy kétszeresen érzi a tria-
noni gazság fájdalmait az, aki szülőföldjét is elvesztette.

III. Célkitűzés.

Most lássuk, hogyan fejezte ki Mécs László egy dugába
dőlт iskolai kirándulással kapcsolatban hazafiúi fájdalmát s a
magyarság jövőjébe vetett hitét! Nyissuk ki Szavalókönyvün-
ket a 45. lapon! [Tábla-füzet: Mécs László: A kirándulás elma-
radt.]

IV. Tárgyalás.

1. A költemény bemutatása.

A kirándulás elmaradt.

Az izgalom megszállta a falut.
Száztiz gyerek ma éjjel nem aludt.

Száztiz gyerek ma ébren álmodott;
valaki vert egy nagy gyerek-dobot,

és meneteltek az áldott mezőn,
játékra, szabadságra éhezőn,

szép volt az erdő, a Latorca-part,
mindenki játszott úgy, ahogy akart,

sok szívpuzdrán megnyílt a kis lakat,
s lődöztek arany kacaj-nyíllakat,

nagy tüzet raktak, lobogott a láng,
körültáncolták s mondták: ispiláng,

magas fák mászni hívtak bátrakat,
fényből verték az öröm-sátrakat,

volt labdaverseny, volt versenyfutás,
csuport-töréshez kellett nagy tudás,

felhőtlen éből hullt cukor-eső:
édes lett sok száj, sok cukor-leső,

egy virágzó vadvirág megörült,
mert sok gyerek alája tömörült,

a lombok közt is ült pulyácska sok,
s plébános úr Pórából olvasott,

fürödtek is, külön lányok, fiúk,
apró hajókat vitt a vízi út,

ugrált az ötven meztelen kölyök,
ötven mozgó test, vízben, víz fölött...

Igy volt... száztíz gyerek így álmodott...
Igy kellett volna lenni, s a dolog

elromlott: hogy megjött a virradat,
esett... s a szép majális elmaradt.

Iskolaudvar. Az eső pereg,
az éggel együtt sár száztíz gyerek.

Ki érti Istent? Titkos terveit?
Miért rikatja meg kedvenceit?

Most millió vetésnek szomszédja van,
ezer erdőnek szomszédja van,

sok-sok szegénynek kenyérgondja van,
s az Istennek mindenre gondja van:

felhőkannákból mérföldek felett
erdőket öntöz búzát, réteket,

s elázik közben egy kirándulás,
sok öröm-sátor, ábránd, kacagás.

Ne sírjatok, aprócska magyarok,
mesénkben mink is így jártunk, nagyok.

Akartunk menni szebb jövő felé,
s vihar-sövény állt lábaink elé.

Isten küldött egy véres felleget,
vérzapor hullott, sírtunk eleget,

eláztatta az öröm-sátrakat,
zokogás rázott gyávát, bátrakat.

Új, szebb tavaszba, mint a madarak,
készültünk, s a majális elmaradt.

Ki érti Isten titkos útjait?
Kedvenceit miért ríkatja itt?

Újabb kirándulásról álmodunk,
s elindulunk, ha kivirul botunk.

2. *A költemény szerkezete az író hazafias érzelmeinek kiemelésével.*

Miről szól ez az érdekes költemény? K! (A gyerekek kirándulásra készültek, izgalmaikban megálmodták a kirándulás szépségeit, de nagy szomorúságra virradtak, mert az eső elmosta a majálist...) Hogyan tagolhatjuk költeményünket? G! (Két részre oszthatjuk. Az első részben leírja a költő a kirándulás szépségeit, ahogyan a gyerekek megálmodták.) Helyes. [Tábla-füzet: 1. *A gyerekek megálmodták a kirándulás szépségeit.*] Folytasd! (A második részből megtudjuk, hogy a kirándulás eső miatt elmaradt.) Jó. [Tábla-füzet: 2. *A majális eső miatt elmaradt.*] Csak a gyerekek kirándulásáról van szó? No, G! (A nagyok is készültek egy szebb tavaszba, de vérzapor hullott...) Ez tehát a harmadik rész. [Tábla-füzet: 3. *A nagyok is készültek egy szebb jövőbe, de egy viharsövény elállta útjukat.*] *A viharsövénynek, a véres fellegnek, a vérzapor*nak valódi vagy képes értelme van? (Az osztály: Képes értelme.) Mi lehet az a viharsövény, a véres felleg, a vérzapor, amely a magyar nemzetet borzalmas szerencsétlenségbe döntötte? N! (Az első világháború... A kommunizmus... A trianoni erőszak...) Ez a vérzapor Mécs Lászlót idegen rabságba juttatta. De a költő fájdalma nem volt vigasztalan, a magyarság jövőjébe vetett hite nem volt reménytelen: ez csendül ki a két utolsó sorból. Olvassuk el karban! (—). Miről álmodik a költő, Z? (Egy újabb kirándulásról...) A kiviruló bottal való indulás egy rendkívül megkapó hasonlat. Ki ismeri a vőfélybotot? L! (A vőfély evvel hívja a vendégeket a lakodalomba, virágok-

kal, pántlikákkal, zsebkendőkkel díszítik...) Ahogyan a vőfélybottal hívogatja a vőfély a rokonokat és jóbarátokat a legszebb ünnepre: a lakodalomba, úgy hívja Mécs László a magyarságot a minden magyarok legszebb ünnepére: a trianoni bilincs szétzúzásának epedve várt örömnünnepére. Megtörtént-e már ez a várva-várt gyönyörű kirándulás, S.? (Megtörtént a Felvidék... felszabadulása alkalmával.) Rendületlenül higgyük, és szívvel-lélekkel akarjuk, hogy a második világháború győzelmes befejezése minden magyar számára hozza meg a legszebb kirándulást: a szabad és boldog magyar életbe! Erre tanít bennünket Mécs László költeménye.

3. Másodszori olvastatás és tartalmi megbeszélés a szerkezeti tagoltság szerint.

Ezzel eltávolítottunk minden akadályt, amely költeményünk tökéletes megértéséhez és átérzéséhez szükséges, s most olvassuk el még egyszer.

a) Először is gyönyörködünk az álombeli hangulatos kirándulásban! Olvassa K.! [A tanuló elolvassa az 1—13. sorpárat.] Elég. Miért szállta meg az izgalom a falut, N.? (Mert a gyerekek kirándulásra készültek...) Milyenek álmodták meg a kirándulást? (Száztíz gyerek menetelt a mezőn... Az erdő szép volt... Mindenki azt játszott, amit akart... Tűzet raktak és körültáncolták...) Mi az az *ispiláng*? Senki se tudja? *Ispiláng, ispiláng, ispilangi rózsza*... közismert gyermekjátékkal. Folytasd! (Mindenféle verseny volt...) Mi az a *csuportórés*? Másként *köcsögtörés*. Nem látta még senki? A földre helyeznek egy cserépköcsögöt, pénzt tesznek bele, s a bekötött szemű versenyzők bottal hadonászva keresik a köcsögöt. Aki meglegeli, botjával eltöri, s a benne levő pénz az övé. Tovább! (A gyerekek egy vadkörtefa alá telepedtek... Vigan fürödtek...)

b) Lássuk tovább, mi akadályozta meg a szép álom valóraválását! B.! [A tanuló elolvassa a 14—21. sorpárat.] Elég. Mi tette lehetetlenné az izgalommal várt kirándulást, D.? (Virradatkor esett az eső... Az iskolaudvarban sírt száztíz gyerek...) Az Istennek minden rendelkezésével valami terve van. Miért rikkatta meg kedvenceit? (Mert nagy szárazság volt, s meg kellett öntöznie az erdőket, réteket, búzaföldeket...)

c) Befejezésül olvassuk el a felnőttek kirándulásáról szóló részt! L.! [A tanuló elolvassa a 22—28. sorpárat.] Mondjuk el a nagyok kirándulásáról szóló rész valódi jelentését! H.! (A nagyok is úgy jártak, mint a gyerekek... Szebb jövő felé akartak menni, de viharsövény állt eléjük... A vérzapor elázattatta az örömsátrakat... Újabb kirándulásra készülnek...) Ismertesd a képes értelmét, D.! (A magyar nemzet szebb jövő felé igyekezett, de viharsövény, véres felleg, vérzapor, vagyis az első világháború, a kommunizmus, a trianoni békeparancs megakadályozta célja elérésében... A várva-várt újabb kirán-

dulás az idegen rabság alóli felszabadulást jelenti... A kiviruló bot a vőfélybotról vett vett hasonlat...) Megtörtént-e már Mécs László részéről ez az újabb kirándulás, F.? (Megtörtént, amikor a Felvidék hazatért...) Milyen nagyszabású kirándulásra készül még a magyar nemzet? (Elszakított testvéreink felszabadítására...) Adja Isten, hogy ezt áldozatos hazaszeretetünkkel minél előbb elérhessük!

4. A költemény előadásmódja, nyelvé, stílusa, ríme.

Most állapítsuk meg költeményünk előadásmódját! Mit ír le az író az első részben, H.? (A kirándulást... Ez tehát leírás.) [Tábla-füzet: *Leírás.*] Miről elmélkedik a költő a második és harmadik részben? (Arról, hogy a kirándulás elmaradt, s a nagyok is úgy jártak... Ez elmélkedés.) [Tábla-füzet: *Elmélkedés.*]

Mi teszi a kirándulás leírását olyan kedvessé, színessé, izgalmassá? B.! (Tele van szép kifejezésekkel, jelzőkkel, hasonlatokkal, megszemélyesítésekkel.) Lássunk néhányat! [A tanulók a könyvhöz néznek. A jelentkezők szerepelnek.] K.! (*Egy virágzó padkörte megörült* = megszemélyesítés.) L.! (*Magas fák mészni hívtak bátrakat* = megszemélyesítés.) R.! (*Felhőtlen égből hullt cukoreső, édes lett sok száj, sok cukorleső* = hasonlat, szép jelzők) G.! (*Sok szívpuzdrán megnyílt a kis lakat, s lődöztek arany kacajnyilakat* = hasonlat.) Magyarázd ezt meg! (Őseink a puzdrában tartották a nyilvesszőket, a gyerekek a szívükben a kacajnyilakat.) Nehézkese nek találtuk-e a költő elmélkedését? (Az osztály: Nem.) Miért nem? H.! (Mert az is tele van szép kifejezésekkel.) Keressünk néhányat! (—). D.! (*Most millió vetésnek szomja van, ezer erdőnek szomjas lombja van* = megszemélyesítés.) S.! (*Felhőkannákból mérföldek felett erdőket öntöz, búzát, réteket* = hasonlat.) Mit fejez ki a *van* négyszeri megismétlése? T.! (A költő nyomatékokat ad vele mondanivalójának.) Minek tekinthetjük a képes beszédből álló utolsó részt? (Az osztály: Allegóriának.) Ki a legnagyobb allegória-költőnk, R.? (Tompai Mihály. A szabadságharc utáni önkényuralom idejében képes ételemben fejezte ki hazafias érzelmeit, hogy az elnyomó idegen hatalom meg ne értse. Mi tanultuk „A madár fiaihoz” című allegóriáját.)

Vizsgáljuk meg költeményünk rímét! (Az osztály: Párosrím.)

V. Összefoglalás.

Mivel erősödöttünk a mai órán magyarságunkban, L.? (—). Mit kell tudnunk Mécs Lászlóról, H.? (—). Ismertesd költeményünk szerkesztését, S.! (—). Mire tanít bennünket Mécs László verse, G.? (—).

Ez a remekmű megérdemli, hogy könyvnélkül megtanuljuk. Óránként nyolc sort kell tudni.

A tábla és a füzet képe:

Mécs László: A kirándulás elmaradt.

1. A gyerekek megálmodták a kirándulás szépségeit.

Leírás.

2. A majális eső miatt elmaradt.

5. A nagyok is készültek egy szebb jövőbe, de egy viharsövény elállta útjukat.

Elmélkedés.

Szántó Lőrinc.

Történelem.

(Összefoglalás.)

Erkölcsei és szellemi művelődésünk Mohácstól a XX. századig.

IV. osztály.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az újkori történelem időmutatójának számonkérő felújítása.

b) Áthajlás. Számbavettük a kor eseményeit, nézzük most azt, milyen volt e kor erkölcsi és szellemi műveltsége.

c) Célkitűzés.

II. T á r g y a l á s. a) A XVI. század. A humanista-reneszánsz műveltség minden káprázatos külső megnyilvánulása dacára is súlyos örökséget hagyott maga után. Míg a középkori egyetemes keresztény művelődésbe való bekapcsolódásunk szenteket nevelt a magyarság soraiban, királyi családunkban, addig a humanista-reneszánsz világnézet bizonyos szempontból megrontotta követőinek jellemét: féktelen önzést, pénzhaszálást ébresztett bennük, hatalombíráásra, vagyongyűjtésre ösztönözte őket. S ami még nagyobb kárral járt az országra, fő- és köznemességünk ádáz küzdelmet folytatott egymással a főhatalomért.

De közreműködött a humanista-reneszánsz szellemnek az egyéniséget mindenek elé- és föléhelyező jellege az egységes magyar katolikus egyház megbontásában is.

E század egyik legszomorúbb korszaka hazánk történelmének. Ennek a politikai és vallási tekintetben megosztott országnak a legnagyobb önmegadásra és egyuttal a legszívósabb életerőre volt szüksége, hogy el ne vesszen, hanem ősi erejével s kedvezőbb alkalommal újra talpra álljon. A század második felében már egyszerre kellett védekeznie a török hatalom és saját királyai túlkapásai ellen. Amaz mindennapi kenyerét, ezek alkotmányát, szabadságát, egész nemzeti hagyományát